

Temat lekcji: Społeczeństwo polskie w czasie okupacji

Zagadnienie: Życie codzienne podczas okupacji niemieckiej. Mniejsze miasta i miasteczka

Relacja Bożeny Gardolińskiej zarejestrowana w formie audio przez Alinę Szamruchiewicz w 2008 roku w Warszawie, sygnatura AHM_1016

Fragment audio: „Zima 1939/1940” (3 min 12 s)

Wprowadzenie

Bożena Gardolińska urodziła się 3 czerwca 1927 w Poznaniu jako najstarsze z czworga dzieci Władysławy z Schauerów i Wincentego Naporskich. Do wybuchu II wojny światowej mieszkała w Toruniu. Jej rodzina była dobrze sytuowana. W sierpniu 1939 ojciec został zmobilizowany jako oficer Korpusu Ochrony Pogranicza i służył na Wileńszczyźnie, skąd trafił do niewoli na terenie Łotwy. Wrócił w 1940 roku, był jednak zmuszony ukrywać się. W 1940 roku rodzina w obawie przed wysiedleniem wyjechała do Lublina, gdzie ojciec znalazł pracę, a dzieci podjęły naukę. W 1944 roku schronili się w klasztorze karmelitów w Czernej koło Krakowa. Wiosną 1945 rodzina przeprowadziła się do Zielonej Góry. Po maturze Bożena Gardolińska ukończyła szkołę pielęgniarstwa.

W poniższym fragmencie Bożena Gardolińska opowiada o trudach zimy 1939/1940 w okupowanym Toruniu.

Transkrypcja nagrania

Bożena Gardolińska: Potem się zaczęła ta straszna zima. Węgla nie było, opału nie było i pamiętam, że szłam z mamusią przez Wisłę po lodzie, taka szeroka Wisła, tak zamarzła w Toruniu, żeśmy szły po lodzie na wysokości parku, poprzez park. Była w śniegu ścieżka wydeptana przez Wisłę na drugą stronę. Bo po drugiej stronie na Podgórzu przed wojną były składy węglowe i tam na terenie tych składów ziemia była przemieszana z miałem węglowym. I ludzie ładowali do worka tą ziemię, ten miał: ziemia i miał węglowy. I my też miałyśmy jakiś worek z mamusią, sanki, załadowałyśmy worek tego miału węglowego, przywieźliśmy do domu. Mamusia ten miał pakowała w stare gazety, robiła taki... taki wsad

do pieca, prawda, w środku miał, pakunek taki. Z tego tak strasznie dymiło, że prawie że byliśmy uwędzeni. Ciepła dawało niewiele, a można było dzieci uwędzić w tym dymie. I pamiętam, że całymi dniami siedzieliśmy w łózkach. [...]

Chodziliśmy z Krysią co dzień do lasu zbierać szyszki i patyki na opał, żeby chociaż w piecu w kuchni napalić. Drzewa z lasu nie wolno było zabierać. Jednak pewnego dnia znaleźliśmy pień – długi, może trzymetrowy pień sosny. Uszczęśliwione wlokliśmy go na skraj lasu, rozglądając się bacznie, czy gdzieś jakiegoś Niemca nie widać. Na skraju lasu rosła dość gęsta trawa i zaczynała się ulica, która miała rów taki przeciwdeszczowy, porośnięty gęstą trawą. Zawlokliśmy ten pień na dno tego rowu. Trawa zakryła ten rów. Kawałek tym rowem wlokliśmy to drzewo, bardzo dla nas ciężkie, i zostawiłyśmy już na początku ul. Koszarowej w rowie to drzewo. Potem poszłyśmy do domu. Mamusia powiedziała sąsiadce z parteru, która miała dwóch synów w wieku tak piętnastu, szesnastu lat, i jak się ściemniło, to oni pobiegli tam, do tego rowu, i to jakoś udało im się przynieść. Bo to już było blisko, to było może z dwieście metrów do nas, do domu, z tego rowu. No i potem oni to drzewo pocięli, żeśmy sąsiadce część oddali. No ale to była straszliwie radosna zdobycz wtedy, w tamtych warunkach! Nie było mowy o tym, żeby gdzieś kupić drzewo nawet. [...]

Niemcy dali kartki dla dzieci na mleko, tzn. tylko Maciej miał kartkę, na pół litra mleka chyba dziennie. Tak mi się wydaje, że to było pół litra. I stałam w kolejce po mleko rano, zawsze ja szłam po to mleko z kartką.

Pytania do materiału źródłowego

1. W jaki sposób Polacy ogrzewali swoje domy na początku lat 40. XX wieku?
2. Jak mieszkańcy Torunia radzili sobie z brakiem węgla?
3. Czy miał węglowy był dobrym materiałem grzewczym? Skąd mieszkańcy Torunia go brali?
4. Czy zbieranie drewna w lesie było legalne? Dlaczego?
5. Dlaczego pani Gardolińska uważała wówczas, że zdobycie kłody było „radosną zdobyczą”?
6. Z jakiego rodzaju pomocy korzystała matka narratorki? Jak wam się wydaje, czy była to pomoc wystarczająca?

Pełna relacja dostępna jest na stronie <https://relacjebiograficzne.pl/audio/190-bozena-gardolinska>.